
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.439.5(477)

В. П. Гмиря, к. е. н., доцент

РОЗВИТОК РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. Сучасний етап розвитку української економіки характеризується кардинальною зміною макроекономічного середовища АПК, яке проявляється, насамперед, у підвищенні залежності матеріального становища товаровиробників від результатів збуту продукції. При цьому особливу увагу слід приділяти удосконаленню розвитку ринку аграрної продукції в Україні. Необхідною умовою розвитку інфраструктури ринку аграрної продукції в Україні є формування закономірностей попиту та пропозиції основної аграрної продукції. Систематизовано погляди науковців на зміст та складові інфраструктури ринку аграрної продукції в Україні. Умовою досягнення максимальної ефективності розроблених заходів є увага держави та місцевих органів влади до проблем сільського господарства, а також системність і послідовність у їх реалізації.

Ключові слова: аграрна продукція, ринок, ціноутворення, кредитування.

В. П. Гмиря, к. э. н., доцент

РАЗВИТИЕ РЫНКА АГРАРНОЙ ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ

Аннотация. Современный этап развития украинской экономики характеризуется кардинальным изменением макроекономической среды АПК, которое проявляется, прежде всего, в повышении зависимости материального положения товаропроизводителей от результатов сбыта продукции. При этом особое внимание следует уделять совершенствованию развития рынка аграрной продукции в Украине. Необходимым условием развития инфраструктуры рынка аграрной продукции в Украине является формирование закономерностей спроса и предложения основной аграрной продукции. Систематизированы взгляды ученых на содержание и составляющие инфраструктуры рынка аграрной продукции в Украине. Условием достижения максимальной эффективности разработанных мероприятий является внимание государства и местных органов власти к проблемам сельского хозяйства, а также системность и последовательность в их реализации.

Ключевые слова: аграрная продукция, рынок, ценообразование, кредитование.

V. P. Hmyria, Candidate of Economic Science, Associate Professor

DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION MARKET IN UKRAINE

Abstract. Radical changes in the macroeconomic environment of agro-industrial complex are manifested primarily in improving the financial situation of manufacturer depending on the results of commodity sales. These changes characterize the current stage of development of Ukrainian economy. Special attention should be paid to the improvement of agricultural market in Ukraine.

The necessary condition for the development of agricultural market infrastructure in Ukraine is forming patterns of demand and supply of main agricultural products. The scientific views on the content and infrastructure components of the agricultural market in Ukraine are systematized.

The attention of local authorities to the problems of agriculture, consistency and continuity of their implementation are the main conditions of maximum efficiency of developed measures.

Keywords: agricultural products, market, pricing, crediting.

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку української економіки характеризується кардинальною зміною макроекономічного середовища АПК, яке проявляється, насамперед, у підвищенні залежності матеріального становища аграрних виробників від результатів збуту продукції.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Перманентна соціально-економічна криза стримує збільшення платоспроможного попиту населення, обмежуючи тим самим можливість зростання агропромислового виробництва. Економічні відносини, які склалися в нашій країні на продовольчому ринку, не відповідають вимогам простого і розширеного відтворення в агропромисловому комплексі як єдиної саморегульованої системи.

Постановка проблеми. В даний час можна констатувати, що на тлі кризових явищ в аграрній економіці виникла гона організаційних структур АПК, які забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників аграрного ринку на основі зростання обсягів продажів, освоєння нових ринків збуту, підвищення якості продукції, розробки нових товарів і форм обслуговування споживачів, впровадження прогресивних технологій та економії витрат. Це свідчить про те, що ринок аграрної продукції формується і, незважаючи на несприятливі умови зовнішнього середовища в Україні, має потенціал для розвитку. Однак, дані ринкові перетворення відбуваються досить повільно і з великими витратами для аграрного сектора. Тому питання підтримки розвитку аграрного ринку України за рахунок державної підтримки та фінансових ринків має глибоке наукове обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання дослідження сучасного аграрного ринку в Україні розглядалося в роботах таких видатних вітчизняних вчених, як: В. І. Власова, М. І. Дем'яненко, Є. М. Кирилюка, М. Ю. Коденської, П. Т. Саблука, О. Г. Шпикуляка, О. М. Шпичака, О. В. Шубравської та ін. Проте, зміни в ринковій кон'юктурі на продовольчому ринку зумовлюють зміни у формуванні та функціонуванні аграрного ринку. Це, в свою чергу, потребує постійного дослідження розвитку ринку аграрної продукції та визначення тенденцій і особливостей його функціонування на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор залишається одним з пріоритетів соціально-економічної політики держави. Основними цілями аграрної політики є:

- підвищення ефективності аграрного сектору на основі зростання конкурентоспроможності виробництва та формування розвинених ринків;
- підтримка соціального розвитку сільської місцевості на основі збільшення доходів сільського населення, нормального життєзабезпечення відповідно до рекомендованих норм соціального облаштування, а також підвищення фінансової стійкості аграрних товаровиробників;
- підвищення доступності та безпеки продовольства для громадян;
- збереження і відтворення природних ресурсів, які використовуються в аграрному секторі [1].

Фінансове благополуччя кожного аграрного підприємства багато в чому залежить від обсягів та якості реалізованої аграрної продукції, для реалізації якої повинні бути створені певні умови господарювання:

- фізичні. Властивості сировини аграрного виробництва та готових продуктів харчування (це продукція, що не вимагає додаткової переробки, може бути реалізована безпосередньо від товаровиробника – картопля, овочі, фрукти, яйце, молоко, а інші види продукції, які вимагають переробки, реалізуються заготівельним організаціям або переробним підприємствам – зернові культури, цукрові буряки, соняшник, м'ясо, шерсть, молоко і т. д.);
- реальні. Витрати споживача (це коли продукція, пропонується покупцеві за однією ціною, в яку включені всі витрати плюс прибуток, не є реальною, і покупець призначає свою ціну, бачачи в товарі іншу вартість, але коли покупець віддає перевагу, наприклад, екологічно чистій продукції, то в цій ситуації ціни на продукцію будуть набагато вище, а покупців мало – тільки заможні люди);
- доцільність. Витрати сільськогосподарського виробника (вони пов'язані насамперед з впровадженням у виробництво досягнень науково-технічного прогресу і передового досвіду, а також зі скороченням витрат на одиницю продукції, що є неодмінною умовою ефективного функціонування кожного сільськогосподарського підприємства);
- розподіл товаровиробників і споживачів продукції аграрного господарства за територіальною ознакою.

Продукція аграрного господарства є однією з головних ресурсних складових виробництва у різних галузях національного господарства України. Від ступеня насичення ринку продовольчи-

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ми товарами аграрної переробки, їхньої якості та ціни (доступності) залежить забезпечення населення продуктами харчування, що в свою чергу є однією з основних задач виробництва.

Враховуючи показники діяльності галузей економіки України, згідно Статистичного бюлетеня Державного комітету статистики, можна стверджувати про скорочення обсягів виробництва на 7,5 %. Незважаючи на деякі ознаки стабілізації економіки, загальна економічна ситуація залишається скрутною [2].

Єдиним сектором, який у 2014 році показав зростання, був аграрний. Розширення аграрного сектору України є ключовим елементом її майбутнього економічного зростання.

Враховуючи дані 2013 р., у сільському господарстві отримано 2,8% приросту загального обсягу продукції сільського господарства, у т. ч. в аграрних підприємствах – 4,1%, у господарствах населення – 1,2%.

Перевищення обсягів сільськогосподарського виробництва відзначалось у 15 регіонах країни: від 1,6% у Закарпатській області до 16,0% у Хмельницькій. Найсуттєвіший внесок у загальний обсяг валової продукції зробили господарства Вінницької (7,9%), Київської (6,3%), Полтавської (6,1%), Харківської (6,0%), Черкаської (5,8%), Дніпропетровської (5,6%) та Хмельницької (5,3%) областей.

У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце (70,2% від загального обсягу виробництва) традиційно належить продукції рослинництва. У сільськогосподарських підприємствах її частка становить 75,7%, у господарствах населення – 63,4%. Загалом у 2014р. Вироблено рослинницької продукції (у постійних цінах 2010 р.) на 177,4 млрд грн, у т. ч. аграрними підприємствами – на 105,3 млрд грн, господарствами населення – на 72,1 млрд грн. Порівняно з 2013 р. Відбулося збільшення на 3,1% обсягів виробництва продукції рослинництва, у т. ч. в підприємствах – на 3,9%, у господарствах населення – на 1,9%.

У галузі тваринництва обсяг виробництва за 2014 р. Становив 75,5 млрд грн, що на 2,0% більше порівняно з 2013 р. Зростання відбулося за рахунок приросту виробництва на 4,6% в аграрних підприємствах, частка яких у загальному обсязі тваринницької продукції склала 44,9%. Господарства населення, які є основними виробниками продукції в цій галузі (41,6 млрд грн, або 55,1%), утримали її виробництво на рівні 2013 р.

У сільськогосподарських підприємствах переважну частку посівів займали зернові (56,5%) та технічні культури (38,4%); у господарствах населення під зерновими знаходилось 49,6% посівів, під картоплею та овоче-баштанними – 21,6%, під кормовими культурами – 14,4%.

У 2014 р. Виробництвом зернових і зернобобових культур займались 34,4 тис. Аграрних підприємств, сояшнику – 21,6 тис., цукрових буряків – 1,1 тис., сої – 9,1 тис., ріпаку озимого – 4,5 тис. підприємств. Ними вироблено 49,9 млн т зернових і зернобобових культур, у середньому по 47,5 ц з 1 га зібраної площі, 8,7 млн т сояшнику (по 20,5 ц з 1 га), 14,6 млн т цукрових буряків (по 490,2 ц з 1 га), 3,7 млн т сої (по 21,9 ц з 1 га), 2,1 млн т ріпаку озимого (по 25,9 ц з 1 га). Слід зазначити, що продуктивність великотварних підприємств досить висока: 2,6 тис. Виробників зернових і зернобобових культур з обсягом виробництва понад 5,0 тис. т кожний отримали з одного гектара по 58,1 ц збіжжя проти 34,5 ц в аграрних підприємствах з обсягом виробництва до 5,0 тис. т [3].

Ситуація, що склалася нині в Україні, не дозволяє аграрним виробникам вийти з кризи, що пов'язано з тим, що у переважній більшості вони просто не мають фінансових ресурсів для фінансування будь-яких нововведень: купівлю нової аграрної техніки, більш якісних добрив, нових видів рослин. Виробники аграрної продукції, з одного боку, не мають власних ресурсів для підвищення ефективності господарської діяльності, а з іншого, – через відсутність спеціальних програм кредитування аграріїв позбавлені можливості залучити кредитні кошти.

Вплив на дану ситуацію можливо змінити за рахунок включення в економічний процес державне регулювання ринку аграрної продукції (рис.1).

Механізм державного регулювання аграрного ринку в Україні – це система політичних, організаційних, економічних та законодавчих заходів цілеспрямованого впливу органів державного управління.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

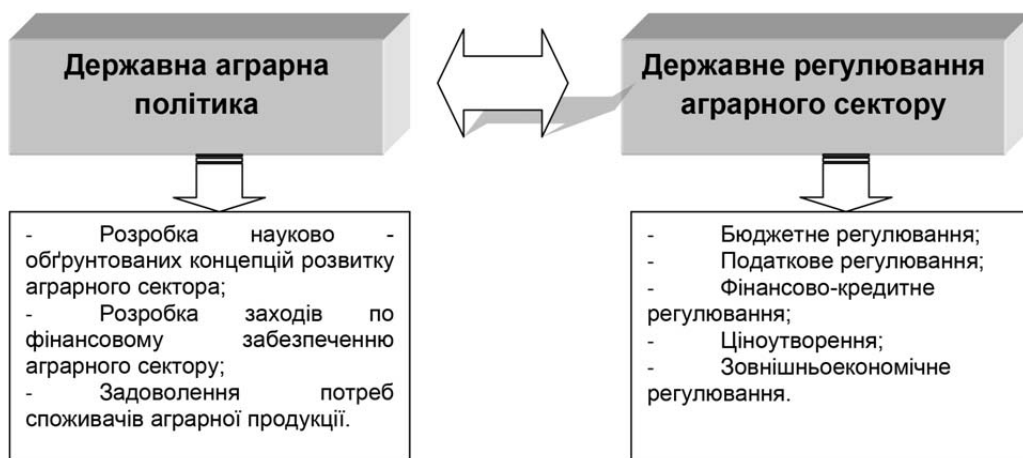

Рис. 1. Механізм регулювання аграрного ринку в Україні

Специфічна особливість аграрного ринку – недостатня гнучкість попиту та пропозиції, яка проявляється в середньостроковому періоді. Недостатня гнучкість попиту та пропозиції аграрної продукції в умовах зміни ринкової кон'юнктури породжує таку особливість аграрного ринку, як проблематична адаптація пропозиції до структурних змін розвиненої економіки. Аграрні товаровиробники стикаються з проблемою реалізації обсягу товару, який бажають продати на ринку. Основні фактори, які впливають на обсяг продажів можна класифікувати як:

- **кількісні:** кількість товаровиробників (чим їх більше, як правило, тим більше товару), ціни на економічні ресурси, податки та субсидії, субвенції, дотації;
- **якісні:** природні особливості аграрного року, наявність ринків збуту аграрної продукції, наявність можливості зберігання та переробки аграрної продукції, максимальна свобода виробництва аграрної продукції.

Ринковий механізм не здатний врівноважити попит на аграрну продукцію з її пропозицією при паритетному з іншими галузями економіки рівні цін.

Слабкими сторонами розвитку аграрного ринку є: дрібнотоварне виробництво; відсутність достатньої кількості потужностей для зберігання, логістичних потужностей; низький рівень використання НДДКР; низький рівень ветеринарної безпеки та інші дисбаланси розвитку; низька продуктивність праці; низький ступінь поширення сучасних агротехнологічних знань; нерозвиненість системи фінансування та страхування.

Діяльність на аграрному ринку України аграрних виробників має як позитивний, так і негативний вплив на галузь сільського господарства. Проведення SWOT-аналізу діяльності аграрних виробників дозволяє виділити основні сильні та слабкі сторони їх діяльності, а також запропонувати заходи щодо покращення стану ринку аграрного виробництва в Україні. (табл. 1).

Таблиця 1

SWOT – аналіз діяльності аграрних виробників на агроринку України

Сильні сторони 1	Можливості 2
<p>Виробництво культур високої вартості, зокрема, фруктів і овочів, приносить найбільший прибуток і має значний потенціал для підвищення доходів аграрних виробників.</p> <p>Суміжні ринки аграрного сектора – ринок землі, ринок засобів виробництва, ринок аграрної продукції - діють і постійно розвиваються.</p>	<p>В даний час аграрний сектор України має серйозний потенціал, який в значній мірі не освоєний і не використаний. Зусилля, направлені на підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції, призведуть до перетворення сільського господарства України у високопродуктивний і прибутковий бізнес.</p>

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Продовження таблиці 1

1	2
<p>Інституційний розвиток асоціативного сектору, послуг розширення та підготовки в галузі аграрного бізнесу - важливі фактори, що сприяють розвитку аграрного сектору.</p>	<p>Близькість високорозвинених держав і пряме сусідство з ЄС дозволяють забезпечити порівняно швидкий трансфер передових технологій (насіння, посадковий матеріал, добрива, машини і обладнання та ін.), що підвищують продуктивність сектору. Умовою для цього є державне сприяння трансферу технологій.</p> <p>Концентрація фінансових ресурсів у веденні найбільш ефективних користувачів створить нові можливості в аграрному секторі.</p> <p>Поліпшення ділового та інвестиційного клімату дозволило б збільшити обсяг як вітчизняних, так і іноземних інвестицій в аграрний сектор. Це в свою чергу підвищить конкурентоспроможність і сприятиме просуванню інновацій за допомогою трансферу ноу-хау, створенню нових затребуваних на ринку спеціальностей, модернізації ринкової інфраструктури та інфраструктури зрощення, а також впровадженню стандартів якості.</p> <p>Підвищення привабливості сільських територій шляхом розвитку соціальної інфраструктури, що створить імпульс переходу бізнесу в сільську місцевість і, відповідно, створенню нових робочих місць поза сільськогосподарським сектором.</p>
Слабкі сторони	Погрози
<p>Показник врожайності з гектара нижче і серйозно різниться з кожним роком, що свідчить про відсутність механізмів пом'якшення ризиків у сільському господарстві.</p> <p>Поточна виробнича інфраструктура відображає дотаційний характер сільського господарства України.</p> <p>У секторі рослинництва переважають культури низької вартості, а виробництво культур високої вартості скоротилося в результаті досить високих виробничих витрат і хронічного браку грошових коштів.</p> <p>Нинішня невисока ефективність сільського господарства обумовлена слабким зв'язком з ринками та низьким рівнем конкурентоспроможності аграрної продукції.</p> <p>Недоліки у функціонуванні суміжних ринків аграрного сектору перешкоджають його розвитку.</p>	<p>Іноземні інвестори будуть і далі обходити стороною сільське господарство, якщо не відбудеться поліпшення ділового та інвестиційного клімату, в тому числі не буде переглянута заборона щодо компаній з іноземним капіталом на право власності на сільськогосподарські землі.</p> <p>Можливі природні катаклізми, у тому числі посуха, повені, град та ін.</p> <p>Відсутність національної міжсекторальної стратегії з підготовки до ризиків і пом'якшення їх наслідків.</p> <p>Можливе повне зникнення ряду вітчизняних наукових шкіл у галузі селекції і поліпшення сільськогосподарських культур.</p>

Висновок. Враховуючи вище перераховані проблеми функціонування аграрного ринку основними напрямками розвитку можна вважати наступне:

- Регулюючий процес повинен бути трансформований. Сьогоднішні його форми не стимулюють оформлення результативного стану господарювання, уповільнюють процес адаптації економічних суб'єктів до особливостей створених відносин. Практично всі використовувані, на

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

сьогодні, важелі впливу на ринкову ситуацію мають бути скасовані з часом або суттєво скориговані. Це відноситься до кредитного процесу, механізмів ціноутворення, прямої фінансової підтримки галузі, відносин власності;

- Удосконалення податкової політики – здійснення повної інвентаризації та реструктуризації кредиторської заборгованості аграрних товаровиробників; надання пільг з оподаткування виробникам переробного сектору, які вкладають кошти в розвиток пріоритетних галузей; приведення системи оподаткування у відповідність із міжнародними стандартами – це все дозволить збільшити кількість учасників аграрного ринку і забезпечить розвиток основних галузей аграрного сектору;

- Державний контроль якості продукції; поліпшення роботи зі стандартами і технологічними нормами;

- Політика «розумного торгового протекціонізму»; маркетингового обслуговування вітчизняних товаровиробників для виходу на зовнішній ринок; створення сприятливого клімату для іноземного інвестора; здійснення демпінгової політики при експорті конкурентоспроможних аграрних товарів на міжнародному ринку.

Література

1. Кабдулліна Г. Механізми підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва Північного Казахстану / Г. Кабдулліна // Актуальні проблеми економіки. - 2012 - № 11 (137) - С. 347-353.
2. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Електронне видання. Електронний ресурс: Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
3. Статистичний збірник «Україна у цифрах 2014 рік» / Електронне видання. Електронний ресурс: Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
4. Гуторов А. О. Корпоратизація сільського господарства в Україні / А. О. Гуторов // Економіка і прогнозування. - 2012. - № 4. - С. 84.
5. Лозинська Т. Тенденції розвитку аграрного ринку в контексті державного регулювання / Т. Лозинська, Г. Пасемко // Публічне управління: теорія та практика. – 2011. – № 1(5). – С. 162-168.
6. Дудар Т. Г. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: Монографія / Т. Г. Дудар, В. Т. Дудар. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 246 с.

References

1. Kabdullina, H. (2012). Mekhanizmy pidvyshchennia efektyvnosti silskohospodarskoho vyrobnytstva Pivnichnoho Kazakhstanu [Mechanisms for improving the efficiency of agricultural production of the Northern Kazakhstan]. *Aktualni problemy ekonomiky - Actual problems of economics*, 11 (137), 347-353 [in Ukrainian].
2. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2014 rik. Elektronne vydannia [Statistical Yearbook of Ukraine for 2014. Electronic edition]. (n.d.). https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm [in Ukrainian].
3. Statystychnyi zbirnyk «Ukraina u tsyfrakh 2014 rik» [Statistical Yearbook "Ukraine in Figures 2014"]. (n.d.). ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm [in Ukrainian].
4. Hutorov, A. O. (2012). Korporatyzatsiia silskoho hospodarstva v Ukraini [Corporatization of agriculture in Ukraine]. *Ekonomika i prohozuvannia - Economics and Predictions*, 4, 84 [in Ukrainian].
5. Lozynska, T., & Pasemko, H. (2011). Tendentsii rozvytku ahramoho rynku v konteksti derzhavnoho rehuliuannia [Trends of the development of agricultural market in the context of state regulation]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka - Public Administration: Theory and Practice*, 1(5), 162-168 [in Ukrainian].
6. Dudar, T. H., & Dudar, V. T. (2009). *Formuvannia rynku konkurentospromozhnoi ahroprodovolchoi produktsii: teoriia, metodyka, perspektyvy: Monohrafiia [Formation of the market of competitive agri-food products: Theory, Methods, Prospects: Monograph]*. Ternopil: Economic thought [in Ukrainian].

Надійшла 10.07.2015